

Адам Софронијевић
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Београд
sofronijevic@unilib.bg.ac.rs

УДК 001.102:004.78(497.11)

Приступ научним информацијама у Србији: АМРЕС или Web 2.0?

Сажетак

Модернизацијом друштва, тема приступа научним информацијама постаје све важнија и за библиотекаре изван високошколских и специјализованих библиотека. Текст даје преглед основних појмова везаних за ову област, са посебним освртом на ситуацију у нашој земљи. Приступ научним информацијама мора се платити, што у Србији за кориснике чини конзорцијум библиотека КоБСОН, или може бити бесплатан ако се приступа Web 2.0 садржајима. Ради јасноће излагања, у тексту су дефинисана ова два начина приступа, док се научне информације у отвореном приступу не разматрају посебно. Основне карактеристике оба начина приступа, ради разумљивости, дате су упрошћено, а ради прегледности представљене су табеларно.

Кључне речи:

научне информације, Србија, Web 2.0, Амрес, КоБСОН

Приступ научним информацијама данас подразумева приступ жељеном пуном тексту или аудио-визуелном материјалу, а преовлађујући медијум за приступ је Интернет.¹ У приступу научним информацијама, у времену које је иза нас, преовладавао је систем „преузми и користи касније“ карактерисан појмом download. Нови сервиси, као што је Ebrary, промовишу другачију идеологију приступа, за коју је карактеристичан стални приступ подацима и складиштење дела резултата рада на Интернету. Овај тренд промене начина приступа подацима није везан искључиво за научне информације, а у другим областима описује га све чешћа употреба речи stream која замењује реч download.²

Са друге стране, све већи део Интернета чине подаци које чине доступним његови корисници, а не као што је то било током деведесетих година 20. века, власници Интернет презентација. Ови садржаји називају се Web 2.0 садржајима, а технологије које омогућавају њихово креирање – Web 2.0 технологијама. Целина тих података и технологија, која чини већи део Интернета данас, назива се Web 2.0. Један део Web 2.0 садржаја је ауторски и аутентичан израз креативности корисника Интернета. Већи део Web 2.0 садржаја чине материјали које корисници чине доступним за друге кориснике и поред тога што за то немају ауторска права и што тиме формално чине правни прекршај.³

Академска мрежа Србије (АМРЕС), специјализована је рачунарска мрежа која обезбеђује приступ Интернету и посебним информационо-комуникационим сервисима за институције које су повезане на ову мрежу. Најважнији од сервиса који су доступни за кориснике АМРЕС-а, а нису доступни осталим корисницима Интернета, је приступ научним информацијама који омогућава КоБСОН (Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку).

Научне информације у Србији данас се могу добити из два извора, који по количини података далеко превазилазе остале изворе. То су АМРЕС и Web 2.0. Овде треба имати на уму да корисници који преузимају садржаје за које немају ауторска права, искључиво ради личног коришћења, формално не чине правни прекршај.⁴ Са правног аспекта, оба извора информација подједнако су легална за крајњег корисника, све док су преузети подаци намењени искључиво личној употреби. Такође, оба извора информација носе опасност за корисника да уђе у правни прекршај, уколико се преузети подаци проследи трећим лицима.

Иако КоБСОН обезбеђује изузетно велику количину научних података за све области научног истраживања и рада, Web 2.0 садржаји су свакако по количини неупоредиво бројнији. Може се претпоставити да је већ данас готово свако дело људске креативности доступно путем

¹ Биљана Косановић, „Приступ научним информацијама у Србији – искуство након шест година“, *Инфошкола* бр. 1-2 (2008), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br1_2_2008/INFOTHECA_IX_1-2_May2008_77-81.pdf (преузето 13. 9. 2009).

² Piet Bakker, "File-sharing—fight, ignore or compete: Paid download services vs. P2P-networks", *Telematics and Informatics* Vol. 22, Issues 1-2 (2005), <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).

³ Татјана Брзуловић Станисављевић и Стела Филипи-Матутиновић, „Ауторска права и библиотеке у Србији“, *Високошколске библиотеке* бр. 5 (2008), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/visokoskolske_biblioteke/god5/br5/5.php (преузето 13. 9. 2009).

⁴ Charles Oppenheim, "Legal issues for information professionals IX: An overview of recent developments in the law, in relation to the internet", *Journal of Documentation* Vol. 64, No. 6 (2008), <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).

Интернета.⁵ Треба имати на уму и то да се велики део Web 2.0 садржаја не налази у слободном приступу, већ се захтева допринос креирању одређене Интернет заједнице у замену за омогућавање приступа подацима. Дobar пример за ово су форуми *Passfans* и *Filecatchers*. Форум *Filecatchers* омогућава приступ до више од 100.000 књига са научним информацијама, али је за приступ потребно имати позив од некога ко је већ члан овог форума – Интернет заједнице. Приступање форуму *Passfans* је слободно, али се приступ садржајима постепено омогућава, у зависности од доприноса креирања Интернет заједнице. Приступ АМРЕС сервисима бесплатан је за све запослене на универзитетима које финансира буџет Републике Србије и докторанте који примају стипендију Владе Републике Србије, а број категорија потенцијалних корисника вероватно ће се проширивати у времену које је испред нас. Такође, АМРЕС сервиси доступни су свим корисницима институција које су повезане академском мрежом у зградама институција.

богат начин приступа у којем се подаци не преузимају, већ се претражује и користи целина пуног текста. Дobar пример за овакав сервис је *Ebrary*, који омогућава приступ, али не и класично преузимање – download, више од 30.000 књига у пуном тексту. Идеја је да се *Ebrary* окружење користи као лично електронско радно окружење у којем корисници имају све могућности које имају и на класичном радном столу, при чему се резултати рада памте делимично у оквиру *Ebrary* сервиса, а делимично у некој другој апликацији – најчешће програму за обраду текста.

Безбедност рачунарског ситета корисника при коришћењу ова два извора података није иста. АМРЕС сервис представља потпуно безбедно радно окружење, док безбедност приликом коришћења Web 2.0 садржаја варира од потпуно безбедних садржаја, преко оних чије коришћење неће причинити већу штету кориснику, па све до оних који могу физички да оштете рачунар-

	АМРЕС	Web 2.0
Количина података	> 30.000 часописа > 30.000 књига	неограничена
Брзина приступа	предвидива зависи од знања библиотекара	непредвидива зависи од знања корисника
Начин приступа	функционално богати on-line приступ и download	download
Легалност приступа	✓	✓
Опасност да се уђе у правни прекршај	✓	✓
Угрожава безбедности рачунара	✗	✓
Кредителитет	✓	?

Поређење неких карактеристика АМРЕС и Web 2.0

Коришћење ова два извора информација разликује се у многоме у аспекту брзине приступа подацима. АМРЕС сервиси доступни су у институцијама у којима постоје библиотеке и библиотекари чији је посао да учине време приступа подацима предвидивим. Ово време свакако се разликује у односу на знање којим поједини библиотекари располажу и треба очекивати да ће у времену које је пред нама ово бити основни параметар за евалуацију рада библиотека и додељивање фондова. Са друге стране, време приступа Web 2.0 подацима није предвидиво и зависи од знања којима располаже корисник. Теоретски, оно може бити и неограничено, тј. кориснику може да се догоди да никада не нађе потребне податке или претрага може изаћи из временски прихватљивог оквира.

Оба извора информација нуде класичан вид коришћења података путем преузимања. Предност АМРЕС-а је у томе што све већи број сервиса нуди функционално

ску опрему корисника и изазову велике материјалне губитке крађом важних личних информација корисника. Безбедно коришћење Web 2.0 садржаја везује се за знање корисника, док АМРЕС могу безбедно користити сви.

Добро познавање оба анализирана извора научних информација може одредити корисника да своје потребе за информацијама задовољи коришћењем једног од њих. Сваки корисник зна шта му је потребно, у ком временском оквиру, са којом функционалношћу и, наравно, процењује своје знање за коришћење одређеног извора информација. Они библиотекари чија је институција прикључена на АМРЕС могу да понуде својим корисницима богат и безбедан извор научних информација, а од знања библиотекара зависиће брзина пружања информације кориснику. Библиотекари нису у могућности да корисницима у својим библиотекама понуде безбедно коришћење Web 2.0 садржаја за које ауторска права држе трећа лица, али је важно да добро познају карактеристике овог извора научних информација. Само на тај начин ће имати представу каквог квалитета би требало да буде њихова услуга да би корисници били задовољни добијеним одговором.

⁵ Стела Филипи-Матутиновић, „Које су перспективе високошколских библиотека у ери информација?”, *ИнфоШека* бр. 3 (2005), www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br3_2005/INFOTEKA_VI_3_Septembar2005_177-195.pdf (преузето 13. 9. 2009).

Abstract

Scientific information access becomes more important issue for librarians of non-academic libraries as society becomes more modernized. Paper presents some basic concepts in this area and elaborates further on these concepts implementation in Serbia. Scientific information access has to be paid for, a thing executed by the library consortium KoBSON on behalf of patrons in Serbia, or it may be free of charge if Web 2.0 materials are accessed. For the sake of clarity, paper defines two pronged paths, to scientific information and does not offer an insight into more complex open access concept. Some elements of both access routs to scientific information are presented. They are simplified for the sake of clarity and presented in a table.

Key words:

scientific informations, Serbia, Web 2.0, AMRES, KoBSON

ЛИТЕРАТУРА:

1. Bakker, Piet. "File-sharing-fight, ignore or compete: Paid download services vs. P2P-networks". *Telematics and Informatics* Vol. 22, Issues 1-2 (2005). <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).
2. Брзуловић Станисављевић, Татјана и Стела Филипи-Матутиновић. „Ауторска права и библиотеке у Србији“. *Високошколске библиотеке* бр. 5 (2008). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/visokoskolske_biblioteke/god5/br5/5.php (преузето 13. 9. 2009).
3. Косановић, Биљана. „Приступ научним информацијама у Србији – искуство након шест година“. *Инфошка* бр. 1–2 (2008). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br1_2_2008/INFOTHECA_IX_1-2_May2008_77-81.pdf (преузето 13. 9. 2009).
4. Oppenheim, Charles. "Legal issues for information professionals IX: An overview of recent developments in the law, in relation to the internet". *Journal of Documentation* Vol. 64, No. 6 (2008). <http://kobson.nb.rs> (преузето 13. 9. 2009).
5. Филипи-Матутиновић, Стела. „Које су перспективе високошколских библиотека у ери информација?“. *Инфошка* бр. 3 (2005). www.unilib.bg.ac.yu/zajednica01/izdanja/infoteka/br3_2005/INFOTEKA_VI_3_Septembar2005_177-195.pdf (преузето 13. 9. 2009).



Јапанске графике – Чиканобу Тојохара (1838–1912): Портрет групе глумаца, 1882.